

A rabtartó Felvidék

A Felvidéket már sok mindennek nevezték: Márai gőgösnek mondta, sokan – méltán – öröknek, volt, aki borókapálkásnak, s akadt – nagy esszéistánk, Cs. Szabó László például –, aki a kétféle magyar, a keleti és a nyugati között feszülő örök ambivalenciánk összekötő-közvetítő-kibékítő nagy szerepkörére tartja elhivatottnak a Felvidék emberét. Ez a tájegység Krakkón át Boroszló (Wrocław) és Dancka (Gdańsk) gótikáját hozta a kárpáti városokba, s rendszerető, alapjaiban városias ösztöne házásította össze – észak felé! – Európával. Kelet és Nyugat önemésztő égése a poézis magasfeszültségébe tartozik – az északi magyar szellem a prózát szereti. Az sem véletlen, hogy a Nagy Kivétel Balassin kívül a Felvidék adta a legkevesebb magyar költőt – de itt írták legpallérozottabb magyar prózákat... A további sorsot a szellem küzdőterein pedig – ha tetszik, ha nem – mindez alapjaiban határozta meg.

Nem lehet elégszer elismételni, mennyire égető szükség van az elszakított nemzetrészek – olykor görög sorstragédiákat idéző – fátumainak-dramáinak dokumentarista értékekkel is bíró, ugyanakkor szépirodalmi igényű, valóság és fikció művészi elegyítésével történő felmutatására. Az ismerethiány, a mesterségesen-aljasul létrehozott történelmi fehér foltok végleges (és színvonalas!) eltüntetésééppúgy alapkövetelmény, mint a hiteles, igényes, nívós ábrázolásmód. Végre úgy kell elénk tárni a szétszaggatott ország da-

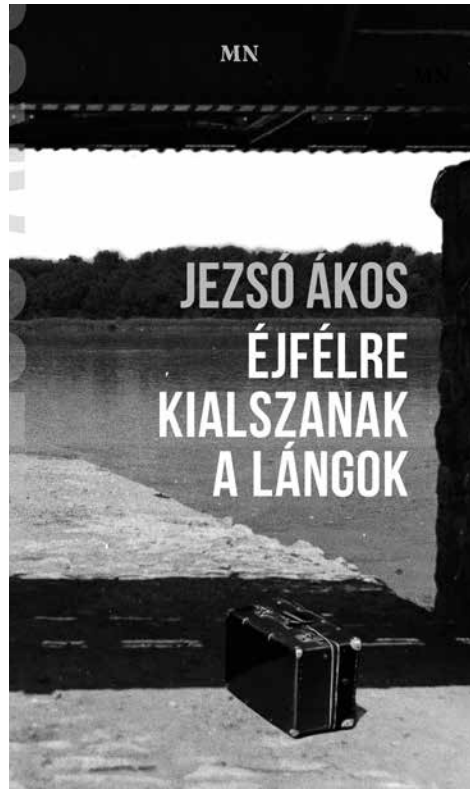
rabjainak históriáját, hogy igazság és drámaiság, megrázó olvasmányélmény és történelmi-lélektani pontosság találkozassék. Ehhez pedig – sok egyéb mellett, persze – arra is szükség van, hogy a Felvidék a maga teljes történelmi-esztétikai pompájában olyan érzelmi összehatást, olyan páratlan intenzitású, permanens motivációt is tudjon kelteni a mai nemzedékekben, amely képessé teszi őket a megfelelő szintű, igényességű és eszmei elkötelezettségű ábrázolásra, vonatkozó alkotásokra.

Feltétlenül üdvözlendő, komoly esemény hát egy olyan regényfolyam-vállalkozás ténye, mint a Jezsó Ákosé: a jelenleg 59 éves prózaíró olyan írói óriás-fába vágta a fejszét, ami bizony nálánál egy-másfél évtizeddel idősebb pályatársaknak is becsületére válna. (Déry Tibor azt mondta – igen elgondolkodtatón –, hogy a prózaírónak, ha valóban vinni akarja valamire, sokáig kell élnie.) A felvidéki magyarság sorsát körüljáró trilógiája az első kötetben (*Megyek túlra*) Trianontól 1948-ig – valóban dokumentarista pontossággal – ábrázolja a XX. század eseményeit, a folytatás (*Mécses a ködben*) a cselekmény szálait egészen az 1956-os forradalomig viszi tovább, végigkísérve egy felvidéki ikerpár családjának életét, ezen keresztül mutatva be az elszakított észak-magyarországi magyarság sorsát. Csallóközi magyarok a gyűlölet, az elnyomatás és az emberi aljasság viharában – akár így is lehetne sumázni a Jezsó által felmutatott életszakasz-modelleket. Közben felsejlik

a felvidéki magyarság belső deportálásának pokla, a csehországi Szudéta-vidékre kényszermunkára elhurcoltak életének minden keserve, a Pozsony melletti ligetfalui láger iszonyata vagy éppen a nagyon is valószínű látomás: mit éreztek a hermetikusan elzárt államhatár túlsó oldalán élő magyarok az 1956-os forradalom és szabadságharc idején, hogyan tekintettek ők onnan Budapestre, milyen körülmények között kellett átélniük azokat a csodás napokat...

A roppant érzékletes leírások, a kifejezetten érettnek és élvezetesnek mondható ábrázolóerő és drámaiság mindvégig jelen van: Jezsó a cseh elnyomás, a szlovák lelkület, az adott történelmi körülmények összessége és általában az emberi lélek lehetséges igazodási pontjai között meglepő biztonsággal mozog.

A harmadik kötet most jelent meg, s több ponton és több vonatkozásban is eltér az első két kötettől. Az *Éjjelre kialszanak a lángok*, eljutva a hatvanas-hetvenes-nyolcvanas éveken át a jelenig, a 21. század elejének hatalmas formátumú társadalmi-társadalomlélektani és nem utolsósorban demográfiai változásait jó néhány regénytechnikai-szerkesztési változtatással, a trilógia két első darabjától jócskán eltérő formai-strukturális elemmel illusztrálja. A korábban megszokott nagyepikai eszközöket mintha egy új regény váza váltaná föl: új szál – például a felvidéki magyar fátummal foglalkozó, gyökereivel a Csallóközhöz kötődő, már elhunyt író életművéből monográfiát írni készülő irodalmár és az író özvegyének kapcsolata, a legújabbkori és közelmúltbéli Budapest sajátos aurájának „bevezetése”,

meglehet, a műegész koherenciájának vizsgálata szempontjából generálhat(na) vitákat, el lehetne borongani azon is, hogy a jelenre kialakult felvidéki magyar összkép – sok megalkuvástól nagyarányú népességcsökkenésig, megalkuvó-behódoló árulásokig, vegyes házasságoktól a karrierizmus látványos megnyilvánulásaiig, egészen a fiataloknak a nemzeti ügy(ek) iránt már közönyös, a magyar nyelv és kultúra helyett az angol és globalista univerzum felé történő, sanyarú-lehangoló elfordulásáig – hogyan és mennyire szolgálja az egységes, három kötetnyi felvidéki magyar tabló összképének össze- és megtartó erejét; ám a legvégző lényeg gyaníthatóan nem ez. Főleg nem – és ez a legfőbb szempont – a trilógia egészét tekintve. Mert Jezsó

Ákost mindezekkel együtt alapjaiban és teljességgel rabul ejtette a Felvidék: úgy rabja ő ennek a tájnak – ezen belül elsősorban az aranykertnek, tündérek birodalmának is becézett, valaha színmagyar Csallóköznek –, ahogy a szerelmes ideáljának, az anya gyermekének vagy akár a szenvedélyes ember szenvedélye tárgyának.

A rabtartó Felvidék úgy jelenik meg könyveiben, ahogyan immáron generációk során át magyar embernek megjelenhetett: a csonka ország egyszerre vágyott és fájón szépséges világa, a visszacsatolás időszakának ma már szinte elképzelhetetlen mámora, a kommunista időszak, sajna, több szakzra bontható lehangoltság-pusz-

tulás-tönkremenés szakaszai (benne 1968-cal és ami utána következett) – vagy akár az utódok sorsának néha vigasztaló, többnyire inkább elszomorító, fekete-fehér vagy éppen szürke-elszürkülő képeiben. Ám mindig, mindenképpen igazan és hatásosan, őszinte, mély átéléssel-beleérező képességgel, komoly, olykor drámai erejű, máskor lírai szépségű ábrázolóerővel. Jezsó és az őt rabul ejtő és rabul tartó Felvidék kapcsolata most mindenesetre jelentékeny alkotással ajándékozott meg bennünket. Amiért, legyen a kép könyörtelenül pontos vagy éppen elkeserítő, köszönettel tartozunk.

Domonkos László

ELVIRA